

סדר ברכות הנהנין

ד. ברכות 'העץ' ו'האדמה'

בנוגע לסדר הברכות בין מינים שמברכים עליהם 'העץ' ו'האדמה', דנה הגמרא בברכות תוך התייחסות למשנה שהובאה לעיל:

תלמוד בבלי ברכות דף מא עמוד א:

אמר עולא: מחלוקת בשברכותיהן שוות, דרבי יהודה סבר: מין שבעה עדיף, ורבנן סברי מין חביב עדיף. אבל בשאין ברכותיהן שוות - דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה.

רש"י מסכת ברכות דף מא עמוד א:

בשברכותיהן שוות - כגון זיתים ותפוחים, דתרווייהו בורא פרי העץ, ובא לפטור את שתיהן בברכה אחת. **אבל כשאין ברכותיהן שוות דברי הכל -** אין ברכה אחת פוטרתן, ושוב אין כאן מחלוקת.

❖ מהו ההבדל המהותי בין שברכותיהן שוות לשאין שוות?

רבי יהודה ורבנן נחלקו האם העדיפות ל'מין שבעה' (פירות מ'שבעת המינים') או ל'חביב'. פירות מ'שבעת המינים', הם אלו המוזכרים בתורה, שנשתבחה בהם ארץ ישראל:

דברים פרק ח פסוק ח:

אֶרֶץ חֹסֶה וְשֹׁעֶרָה וְגִפְסוֹ וְתַאֲבָה וְרִמּוֹן וְאַרְצֵי-זֵית וְדִבְשׁ (תמרים).

בהגדרת 'חביב' נחלקו הפוסקים, הבית יוסף סיכם את השיטות: בית יוסף אורח חיים סימן ריא אות ב:

וממה שכתב **(הרמב"ם)** איזה שירצה להקדים מקדים במקום מקדים את החביב תחלה, נראה שאינו מפרש כפירוש **הרב רבנו יונה והרא"ש** דחביב היינו אותו שחביב עליו ברוב הפעמים, אלא סובר דחביב היינו אותו שהוא חפץ בו עתה יותר.

❖ באר מהן שתי השיטות בהגדרת 'חביב'?

❖ חשוב, מה יסוד המחלוקת בין רבי יהודה לחכמים?

ה. פסיקת ההלכה בסדר ברכות 'העץ' ו'האדמה'

א. הפירות שלפניו ברכותיהן שוות ואין ביניהם ממין שבעה

שולחן ערוך אורח חיים סימן ריא סעיף א:

היו לפניו מיני פירות הרבה, אם ברכותיהם שוות... ואם אין ביניהם ממין שבעה, **מקדים החביב**.

ב. הפירות שלפניו ברכותיהן שוות, ויש ביניהם ממין שבעה

רא"ש ברכות פרק ו סימן כה:

אם הביאו לפניו שני מינים (שבברכותיהן שוות)... ואם יש בהן מין שבעה, קיימא לן **כרבי יהודה** דאמר **מין ז'** עדיף ויברך עליו אף על פי שהאחר חביב לו.

הקדמה:

הברכה שלפני האוכל, היא הברכה שמברכים לה' על ההנאה מהאוכל, שאין לאדם ליטול דבר מעולמו של הקב"ה בלא נטילת רשות והכרה בכך שהקב"ה ברא אותו. המברך מביא ברכה לעולם, ולא עוד אלא שזוכה ליראת שמים.

שאלה: בסיום תרג"ד, הרס"ר הרים פריסה מיוחדת. לצד שולחן מלא בשרים עמד שולחן קינוחים מלא פירות: ענבים, תפוחים, בננות ועוד מיני מעדנים ומתוקים. מה הסדר שבו יברכו החיילים על הקינוחים?

א. מקור הדין

משנה מסכת ברכות פרק ו משנה ד:

היו לפניו מינים הרבה: ר' יהודה אומר, אם יש ביניהם ממין שבעה (שבעת המינים) מברך עליו. וחכמים אומרים, מברך על איזה מהם שירצה (כלומר: מברך על הפרי החביב עליו).

עולה מן המשנה שיש סדר לברכות הנהנין. המשנה ברורה מביא טעם לדבר:

משנה ברורה סימן קסח ס"ק א:

משום הידור מצוה.

❖ חשוב, מהו הידור המצווה שבסדר הברכות?

ב. ברכת 'מזונות'

השולחן ערוך, התייחס לחובה להקדים את ברכת 'מזונות':

שולחן ערוך אורח חיים סימן ריא סעיף ו:

היה לפניו תבשיל מקמח כוסמין ושבולת שועל ושיפון וגפן ותאנה ורימון, כיון דמברך על התבשיל בורא מיני מזונות ברכתו קודמת, אף על גב דהנך (גפן תאנה ורימון) ממין ז', ואיהו (התבשיל) לאו ממין שבעה, מכל מקום כיון דחשיבי, דעבדי מינייהו (עושים מהם) פת ומברך עלייהו המוציא וברכת המזון, קודמת אף על גב דלא עבדינהו פת.

❖ לאלו ברכות יש להקדים את ברכת 'מזונות', ומדוע?

ג. ברכת 'שהכל'

מן העבר השני של סדר הברכות, מעמיד השולחן ערוך את ברכת 'שהכל':

שולחן ערוך אורח חיים סימן ריא סעיף ג:

הביאו לפניו דבר שבברכתו בורא פרי העץ ודבר שבברכתו שהכל, בורא פרי העץ קודמת, שהיא חשובה שאינה פוטרת אלא דבר אחד.

וכן בורא פרי האדמה ושהכל, בורא פרי האדמה קודמת.

❖ אלו ברכות קודמות לברכת 'שהכל', מדוע?

והגית בו' - דפי לימוד עצמי לחיילי צה"ל

השולחן ערוך הביא את כל השיטות:

שולחן ערוך אורח חיים סימן ריא סעיפים א-ג:

- היו לפניו מיני פירות הרבה:
- א. **אם ברכותיהם שוות ויש ביניהם ממין שבעה**, מקדים מין ז' אעפ"י שאינו חביב כמו המין האחר (רא"ש, כרבי יהודה).
- ב. **ואם אין ביניהם ממין שבעה**, מקדים החביב (כולי עלמא).
- ג. **ואם אין ברכותיהם שוות, אפילו יש בהן ממין שבעה**, כגון צנון וזית, איזה מהם שירצה יקדים ואפילו אינו חביב (רא"ש), ויש אומרים, שגם בזה צריך להקדים החביב (תוספות).
- ד. ונקרא חביב, המין שרגיל להיות חביב עליו, אפילו אם עתה חפץ במין השני (רא"ש).
- ה. ולהרמב"ם, אם היה מין אחד חביב לו יותר, בין שברכותיהם שוות, בין שאינם שוות, בין שיש בהם ממין ז', בין שאין בהם ממין ז', מקדים החביב לו אז באותה שעה, ואם אינו רוצה בזה יותר מבזה, אם יש ביניהם משבעת המינים, עליו מברך תחלה.
- ו. ...ואם הביאו לפניו בורא פרי העץ ובורא פרי האדמה, איזה מהם שירצה יקדים (רא"ש), ויש אומרים שבורא פרי העץ קודם (בה"ג).

ו. הלכה למעשה

- א. הובאו לפניו מיני מאכל שונים, אם אינו רוצה לאכול אלא מאחד מהם, רשאי לאכול, בלי להקדים מאכל אחר המונח לפניו וקודם לו בסדר הברכות (רמ"א סימן ריא סעיף ה).
- ב. כמו כן, גם כשרוצה לאכול מהמאכל האחר, אך הוא עוד לא הוגש לפניו, אינו צריך להמתין שיביאו אותו לפניו, גם אם הוא קודם בסדר הברכות (משנה ברורה סימן ריא ס"ק לא).
- ג. הובאו לפניו מאכלים שברכתם 'מזונות', פירות שברכתם 'העץ' ומאכלים שברכתם 'שהכל' - יקדים ברכת 'מזונות', ולאחר מכן ברכת 'העץ' ולאחר מכן ברכת 'שהכל'.
- ד. הובאו לפניו מיני פירות שונים (שברכת כולם 'העץ') ואין ביניהם פרי מ'שבעת המינים' - יברך על הפרי החביב עליו בדרך כלל.
- ה. הובאו לפניו מיני פירות שונים (שברכת כולם 'העץ') וביניהם פרי מ'שבעת המינים' - יקדים את הפרי מ'שבעת המינים' (משנה ברורה ס"ק לג, ילקוט יוסף סימן ריא ס"ק א).
- ו. הובאו לפניו פירות וירקות (ברכת חלקם 'העץ' וברכת חלקן 'האדמה') - למנהג האשכנזים ורבים מהספרדים יקדים את המין החביב עליו בדרך כלל, ואם אין לו עדיפות לאחד המינים יקדים ברכת 'העץ' (משנה ברורה ס"ק יג וס"ק יח, ילקוט יוסף ס"ק ה), ואילו לנוהגים כדעת הבן איש חי (שנה ראשונה, מטות) יקדים ברכת 'העץ' גם אם חביב עליו יותר המין שמברכים עליו 'האדמה'.

רמב"ם הלכות ברכות פרק ח הלכה יג:

היו לפניו מיני הרבה, אם היו ברכותיהן שוות מברך על אחת מהם ופוסט את השאר... ואי זה מהם שירצה להקדים (=חביב) מקדים. ואם אינו רוצה בזה יותר מזה, אם יש ביניהם אחד משבעת המינים עליו הוא מברך תחלה.

❖ כמי פסק הרא"ש וכמי פסק הרמב"ם?

ג. הפירות שלפניו ברכותיהן אינן שוות

תוספות ברכות דף מא עמוד א:

אבל בשאין ברכותיהן שוות - פירש"י כגון צנון וזית. ושוב אין כאן מחלוקת, כיון שאין האחד פוסט את חברו אפילו ר' יהודה מודה דאין עדיפות בשבעת המינים, אלא מברך על איזה שירצה תחלה **החביב** לו ואחר כך יברך על השני.

רמב"ם הלכות ברכות פרק ח הלכה יג:

ואם אין ברכותיהם שוות מברך על כל אחת מהן ברכה הראויה לו, ואי זה מהם שירצה להקדים מקדים. ואם אינו רוצה בזה יותר מזה אם יש ביניהם אחד משבעת המינים עליו הוא מברך תחלה.

רא"ש ברכות פרק ו סימן כה:

ולי נראה, מדלא קאמר (עולא) מברך על זה וחוזר ומברך על זה וחביב עדיף, אלמא **אפילו אחד מהן חביב יכול לברך על השני**, כיון שצריך לברך על השני אחר אכילת הראשון אין עדיפות בחביב משום דלא שייכי זה לזה כלל.

ספר הלכות גדולות סימן א - הלכות ברכות עמוד סז:

ואי אין ברכותיהן שוות, מברכין **ברישא בורא פרי העץ והדר בורא פרי האדמה**.

הב"י מסביר כיצד יבאר בה"ג את דברי עולא:

בית יוסף אורח חיים סימן ריא אות ג:

ובה"ג... ולדידיה, הא דקאמר אבל אין ברכותיהן שוות דברי הכל מברך על זה וחוזר ומברך על זה, לא בא להשמיענו דין הקדמה כלל, אלא שאין האחד פוסט את חברו.

❖ מהן השיטות בדיני קדימה בברכות שאינן שוות?

❖ כיצד כל אחת מהשיטות תפרש את דברי עולא 'מברך על זה וחוזר ומברך על זה'?

והגית בו'

דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל

יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית

מערכת: סא"ל הרב ישי איתן רע"ן הלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה,

סרן הרב דודי גרינפלד קמ"ד כתיבה, אע"צ הרב חנניה שפרן

כתיבה ועריכה: טוראי ר' יצחק ענתבי

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות: bmlhalacha@gmail.com

